

BESZÉLGETÉS KATHLEEN KELLEY-LAINÉVEL

1997-ben jelentette meg a Filum Kiadó a Párizsban élő magyar származású pszichoanalitikus, Kathleen Kelley-Lainé könyvét, Peter Pan, avagy a szomorú gyermek címmel – Lenkei Júlia fordításában. A szerző, aki hétéves kora óta külföldön él, a könyv bemutatójára Budapestre jött. Ekkor készült – magyar nyelven – a következő interjú.

*

– Azt írja könyve bevezetőjében, hogy Freud szerint az ember többnyire olyanokról ír könyvet, tanulmányt, akiknek az életével a saját élete valamilyen módon párhuzamba állítható. A szomorú gyermek, az elveszett gyerekkor a saját életére is érvényes lehet?

– Amikor elkezdtem foglalkozni ezzel a témával, még nem gondoltam, hogy ide fog vezetni engem. Egy konferenciára készülve a gyerekkori depresszióról akartam előadást tartani, s a felkészülés idején olvastam a fiamnak a Peter Panról szóló mesét, ugyanakkor pedig Freud *Gyász és melankólia* című művét is forgattam. A Peter Pan-történetből is kiéreztem e melankóliát, s annyira megfogott, hogy végül erről tartottam az előadást. A kollégáim nagyon érdekesnek találták, és biztattak, hogy folytassam. Egyikük éppen egy könyvkiadót szervezett, amelyben a nagyközönségnek szóló pszichoanalitikus munkákat akart megjelentetni. Megkérdezte, volna-e kedvem könyvet írni erről. Örömmel vettem az ajánlatot, s a könyv címét is rögtön kitaláltam: *Peter Pan avagy a szomorú gyermek*. Azt gondoltam, írok majd Van Goghról, Salvador Dalíró, Freudról, James Barrie-ről, de az eszembe sem jutott, hogy magamat is belevegyem. A kollégám azt mondta, lehet a könyv nagyon személyes hangú is. Elgondolkodtam, miért mondta ezt, és elkezdett dolgozni bennem ez az egész problematika. Először is azt kellett tisztáznom magamban, miért érdekel ennnyire a Peter Pan. Elindult egy hosszú folyamat, melynek során azt is felfe-

deztem, miképpen formálja át az embert az írás, az irodalom. Nagyon érdekes kaland volt számomra az a hat év, amíg a könyvet írtam.

– *Maga az írás is egyfajta terápia?*

– Igen, igen. Én egy hosszú analízisnek vettem alá magam, először Svájcban, majd Párizsban, méghozzá magyar analitikusokkal.

– *Magyarul?*

– Igen, magyar nyelven.

– *Ez fontos, ugye?*

– Igen, úgy éreztem, hogy ez nagyon fontos volt, főleg az elején. Azt hittem, hogy az analízissel már kitisztultak a dolgok, de mikor elkezdtem írni a könyvet, rá kellett jönnöm, hogy korántsem. Vannak az ember tudattalanjának olyan mélyen elrejtett zugai, amelyeket csak az írás révén lehet feltárni. Bennem komoly átalakulás ment végbe az írásnak köszönhetően.

– *Tehát az írással sikerült feltárni olyan mélyrétegeket, amelyeket még az analízis sem tudott felszabadítani?*

– Pontosan. Azt hiszem, az elveszett gyerekkoromat csak ezzel a könyvvel tudtam igazán megközelíteni, és általa sikerült túllépnem rajta.

– *Próbáljuk végignézni, milyen okokból veszett el ez a gyerekkor. Talán az első az lehetett, hogy hétévesen, 1949-ben el kellett hagynia Magyarországot.*

– Én nagyon boldog gyerek voltam itt, és utólag mindig úgy gondoltam vissza rá, mint valami paradicsomi állapotra, jöllehet a háború alatt születtem, tehát nem éppen idilli korban. Amikor elhagytuk az országot, valami jóvátehetetlenül elszakadt. Ahogy a könyvemben is írom: ilyenkor egy család dezorganizálódik. Mindenki elveszti a helyét. A mi életünk elég tragikusan alakult, hiszen Kanadába érkezésünk után két évvel édesapám meghalt. Akkor nekem nagyon gyorsan fel kellett nőnöm. Kívülről olyannak látszottam, mint bármelyik gyerek, de belül egészen másnak éreztem magam. Mégsem mondhatom, hogy szomorú lettem volna, mert valahogy nem az a tragikus légkör uralkodott a családban, amiben persze az optimizmus és az elfojtás egyaránt szerepet játszhatott.

– *Akkor ez mégiscsak a felszín volt. Egyszerűen nem beszéltek ezekről a dolgokról...*

– Nem beszélünk róluk, vagy ha mégis, akkor mese formájában. Édesanyám rengeteget mesélt Magyarországról, én ezeken a meséken nőttem fel. Biztos ennek is köszönhető, hogy engem mindmáig nagyon érdekelnek a mesék. A barátaimmal

mindezt nem tudtam megosztani. Más voltam angolul és más magyarul. Otthon magyarul beszélünk, a külvilággal pedig angolul érintkeztünk.

– Miket mesélt az édesanyja Magyarországról? Történelmi mesék voltak vagy inkább családi történetek?

– Mindkettőből sok volt. Azt hiszem, nagy nosztalgiával beszélt Magyarországról, s ezt a nosztalgiát belém is átplántálta. Tudom, hogy vannak olyan emigránsok, akik nem beszéltek többet Magyarországról, lezárták magukban azt a korszakot. A bátyám sem akart Magyarországról beszélni, mert nagyon akart adaptálódni.

– Sikerült neki? Vagy ez is csak a látszat volt?

– Persze, csak a látszat. Az ő élete nagyon nehéz volt, és ez egyáltalán nem működött. Most már egész másképp látja a dolgokat, beszélünk is ezekről, és néha vissza is jön Magyarországra. De ez egy másik történet. Én mindig azt gondoltam, hogy egyszer visszajövök Európába. Persze az édesapámat is nagyon kerestem, hiszen csak tizenegy éves voltam, mikor meghalt, és nagy példakép maradt számomra. Ez persze jó is volt, meg rossz is. Mikor kicsi voltam, sokat beszélgettem velem, mondta, hogy szeretné, ha tanulnék, és én mindent meg akartam csinálni, amit ő kívánt volna. Egy gyereknek ez óriási hajtóerő, fantasztikus motiváció. Olyan dolgokat ki tudtam így harcolni, amik e nélkül az energia nélkül nem sikerülhettek volna.

– Hajtotta a megfélemlési vágy, hogy megvalósítsa az ő álmait?

– Pontosan. De mint mondtam, ez nemcsak jó, hanem hátrány is. Mert hát akkor hol van az én saját életem? Mikor kezdtem felnőni, egy férfi sem volt olyan jó, mint az édesapám. Nem tudtam volna hosszabb ideig kapcsolatot fenntartani egy férfival. És akkor elkezdtem töprengeni azon, miért kell állandóan elszakadnom az országoktól, az emberektől, miért kell folyton továbbmennem, miért kell mindig mindent otthagynom. Egyszerre csak rájöttem, hogy nem akarok egész életemben így élni. Így kezdődött aztán az analízis, amikor Svájcban éltem. Találkoztam egy magyar analitikussal, és ez egészen új fejezetet nyitott az életemben.

– A szülei megtanultak jól angolul, amikor kimentek? Persze az édesapjának nem volt sok ideje... Vagy esetleg már beszéltek a nyelvet, mielőtt elmentek?

– Édesapám nagyon jól beszélt angolul, mert még gyerekként kiküldték egy évre Angliába tanulni. Az ő családjában egyébként sok nyelvet beszéltek. Az édesanyja bécsi volt, úgyhogy kisgyerek korában németül beszéltek, de az angol mellett tudott még franciául és olaszul is. Ők nyomdászok voltak, és a munkájukból kifolyólag sok európai országgal álltak kapcsolatban. Édesanyám egyáltalán nem beszélt angolul. Érdekes módon a gyerekkönyvekből tanulta meg a nyelvet, elég jól, de a magyar akcentusát mindig megőrizte. A fivérem tizennyéves volt, mikor kimen-

tünk, és rögtön bekerült az iskolába, anélkül, hogy egy szót is tudott volna angolul. Nehéz dolga volt, mert akkoriban nem segítették az emigráns gyerekeket, hagyták, hogy egyedül kínlódjon. Végül persze megtanult. Én pici voltam, elkezdtem az első osztályt, és két hét alatt megtanultam, mert annyira adaptálódni akartam. Nem bírtam ki, hogy ne tudjak beszélni. Aztán már senki nem tudta volna megállapítani a beszédem alapján, hogy nem ott születtem.

– Az örökös vándorlások során, amelyekről az imént beszélt, mindig azt az otthonosságot kereste, amit Magyarországon érzett?

– Igen is meg nem is. Később értettem meg, hogy miről is van szó. Azt hiszem, az a magyarázata, hogy én gyerekként kerültem el innen, tehát nem saját akaratomból. Nem én választottam, hiszen muszáj volt a szüleimmel menni. Nagyon nehéz volt elfogadni ezt a passzív szerepet. Az ismétlődő utazások, költözések pedig már az én döntéseim következményei. Ezeket senki nem diktálja nekem, a magam ura vagyok. Így hagytam el Kanadát. Édesapámnak volt egy unokatestvére Franciaországban, aki egyetemi tanulmányaim befejezése után meghívott egy évre. Isteni évet töltöttem ott, csak tanultam franciául, és ott éreztem először azt, hogy a belső világomat ki tudom nyitni mások előtt. Úgy gondoltam, ott mégis közelebb vagyok a gyökereimhez. Nagyon érdekes volt egy harmadik nyelvet megtanulni. A szívem magyar volt, a fejem angol, s a francia valahogy összehozta a kettőt. Nagyon jól megtanultam a nyelvet, de a legfontosabb az volt, hogy képessé váltam arra, hogy mélyebb kapcsolatokat kösssek. Visszamentem Kanadába, hogy befejezzem szociológiából a master fokozatot. Aztán elkezdtem tanítani az egyetemen. El kellett döntenem, hogyan tovább. Ott fogok élni és minden nyáron elmegyek Franciaországba? Mi lenne, ha fordítva csinálnám? Utólag visszagondolva érdekes, hogy milyen könnyen otthagytam mindent. Nagyon jó állásom volt, ott élt az édesanyám, a fivérem, a barátaim. És mégis... Hallatlanul könnyen eljöttem.

– Mivel magyarázza ezt?

– Hogy végre a saját életemet akartam élni. Az pedig ilyen vándorló, nomád élet. Visszamentem tehát Franciaországba, és próbáltam állást találni, de nem sikerült. Viszont adódott egy jó lehetőség Svájcban. De ott nem volt könnyű az élet, mert a svájciak nagyon nehéz emberek, és én nem ismertem senkit. Akkor kezdtem az analízist a magyar analitikussal. Ő azt mondta nekem egyszer, hogy én tulajdonképpen önkéntes száműzetésbe vonultam. Erről van szó. Hogy ez saját elhatározásomból történt. A szüleim – és velük én – pedig biztos, hogy nem önszántukból, hanem a helyzet kényszere miatt hagyták el az országot. Az analízis folyamán szép lassan kezdtem ezt megérteni, de nagyon hosszú út vezetett ideig. Most magam is analitikus vagyok, és látom, hogy a hozzám jövő emberek mennyit szenvednek, s közülük hánynak összetört az élete. Az én életem nem ilyen volt. A felszínen nagyon jól

tudtam élni – befogadtak, dolgoztam –, valami belülről mégis nagyon hajtott. Hogy nem elégedhetek meg azzal, ami van, hanem meg kell találnom az igazi önmagammat. Ez a könyv, amit írtam, rengeteget segített nekem ebben.

– Feltételezem, hogy az emigráción kívül még egy problémaforrás lehetett a családban, nevezetesen, hogy az édesapja zsidó volt, az édesanyja nem. Hogyan kezelték ezt a helyzetet a szülei? És milyenfajta identitás alakult ki önben?

– Édesapám gyakran olvasott fel nekünk az Ótestamentumból, és sokat beszélt a zsidóságról. Azt hiszem, ő inkább ilyen misztikus zsidó volt, semmint igazán vallásos. Akkor kezdtem igazán érdeklődni a téma iránt, mikor ő meghalt. Sokat kérdezősködtem a mamámtól, és ő beszélt a háborúról, a szenvedésekről. Az az érdekes, hogy a fiának nemrégiben volt a bar-micvója. A férjem ugyanis szintén félzsidó, illetve még inkább az, mert a mamája volt zsidó. A férjem meghalt öt évvel ezelőtt, éppen akkor, amikor a könyvem kijött. Ez is olyan furcsa egybeesés. A fiam kérte, hogy megcsinálhassa a bar-micvóját. Elmentem egy reformzsinagógába és elmeséltem a rabbinak a történetünket. Kérdeztem, lehetséges-e, hogy a fiának bar-micvója legyen. Mondta, hogy lehet, úgyhogy bementünk a fiammal. A rabbi megkérdezte tőle: – Miért akarsz te bar-micvót csinálni? A fiam azt felelte: – Én nem hiszek Istenben, de a családom sorsa a zsidó történethez kapcsolódik, ezt erősen érzem, és szeretnék a közösség tagjává válni. Együtt készültünk a bar-micvóra, és ezáltal kezdtem én is visszatérni valami valláshoz. Nekem ez valahogy nagyon jólesett. Életemben először talákoztam egy olyan vallással, amelyet értelmesen lehetett felfogni. A zsidó sors egyébként mindig benne volt az érzéseimben. A nagynéném és a nagybátyám koncentrációs táborban pusztult el, és édesapám is épp csak hogy elmenekült. Ezt nem lehetett kitorölni belőlem. De a vallás akkor nem volt jelen az életemben. Most ott van.

– Akkor most már talán nemcsak az üldöztetéshez kapcsolódik önben a zsidóság eszméje vagy érzése, hanem békésebb tartalommal is telítődhetett, azáltal, hogy egyfajta napi gyakorlattá vált.

– Mi azért nem vagyunk nagyon gyakorló zsidók, de az ünnepeket megtartjuk. Persze a pszichoanalitikus iskolákban nagyon sok a zsidó, majdnem minden kollégám az. Ez valami közös gondolkodásmódot is jelent, ami összeköt bennünket. Amikor Kanadában egyetemre jártam, a barátaim nagy része zsidó volt, és spontán módon egy zsidó főiskolára mentem. Igaz, hogy Kanadában azt lehet mondani, hogy a zsidók legnagyobb része Kelet-Európából jött, hasonlóak az ételek, a viccek, az észjárásuk. Sokkal közelebb éreztem magam hozzájuk, mint a gimnáziumban, ami egészen más közeg volt, mert nem nagyon volt ott zsidó gyerek.

– *Megtanult héberül olvasni?*

– Én nem, de a fiam igen. De tervbe van véve – ha több időm lenne, nekilátnék. A Talmudot is szeretném alaposabban tanulmányozni.

– *Magyarul beszél a fia?*

– Sajnos nem igazán. Én magyarul akartam beszélni vele, de a férjem nem vette volna jó néven, mert nem akarta, hogy ezáltal kizárjuk ebből a titokzatos nyelvből. Ezért aztán én is franciául beszéltem hozzá. Amikor édesanyám egy időre hozzánk költözött, mondtam neki, hogy most legalább beszélhet magyarul az unokájával, de úgy gondolta, hogy azt később nem fogja tudni használni, úgyhogy angolul beszélt vele. És így a fiam megtanult angolul – magyar akcentussal. Mikor picike volt, azt mondta: *Vat du ju vant?* – és mindenki nevetett. Azóta már nagyon jól beszél angolul, és minden nyáron Kanadába megy. Nemrég viszont azt mondta, hogy szeretne egy évet Magyarországon tölteni, és meg akar tanulni magyarul. Én nagyon örülök ennek. Azért sokat értett gyerekkorában, mert mindig akarta tudni, hogy a nagymama és a mama miről beszél.

– *Vajon ő nem szomorú gyermek? Hiszen tizenkét éves volt, amikor meghalt az édesapja. A könyvében azt írja, hogy azok a gyerekek, akik kiskorukban elvesztik valamelyik szülőjüket vagy testvérüket, szinte bizonyosan szomorú gyermekekké válnak. Saját tapasztalatából és pszichoanalitikusként tudott-e segíteni neki abban, hogy ő ne váljon azzá, vagy legalább ne annyira?*

– Az apja szívszélhűtésben halt meg, öt perc alatt, és természetesen ez őt nagyon megviselte, de rögtön odaállt mellém, hogy most ő lesz a férfi a családban. Mondtam neki, hogy ezt ne csináljuk, neki az a dolga, hogy gyerek legyen és majd szépen felnőjön. Persze ezt lehet mondani, de attól még nem biztos, hogy így is lesz. Nagyon nehéz perióduson mentünk keresztül, jóllehet én mindent megpróbáltam, hogy ne azt élje át, mint annak idején én. Hogy ne csináljon az apjából olyanfajta eszményképet, mint én – bár a lány–apa kapcsolat azért mindig más. Erre szörnyű tinédzser lett belőle: megnövesztette a haját, elkezdett cigarettázni, és mindenféle rosszaságokat csinált, így aztán sok konfliktusunk is volt. Valahogy mégis túljutottunk ezen, de azért van benne valami a szomorú gyerekből. Egy ideig analitikushoz is járt. Azt mondja, segíteni akar az embereken. Először pszichiáter akart lenni, mint az apja, aztán ez elmúlt, most talán jogásznak készül – mindenesetre azt keresi, hol segíthet az embereknél. Én nagyon fontosnak tartottam, hogy a férfitámasz ne tűnjön el az életéből, és ebben nagy jelentősége volt a bar-micvónak. Mert a zsidóság valahogy inkább férfivállás. Most az utolsó évet végzi a gimnáziumban, és már egy éve egy nagyon szigorú bentlakásos fiúkollégiumban lakik. Ezt együtt határoztuk el, mert bár nagyon okos fiú, de a tanulmányaival nem sokat törődött, én

pedig már belefáradtam abba, hogy állandóan noszogassam. Azóta sokkal jobbak az eredményei. Nyaranta Kanadában egy zsidó gyerektáborba jár, amit nagyon szeret, most pedig már ő viszi a kisebbeket vízi túrákra és kirándulásokra. Azt hiszem, mindezek segítik őt abban, hogy mégse legyen olyan szomorú gyerek, amilyenekről a könyvemben írok. De nemrégiben arra jöttem rá, hogy én annyira meg akarom őt menteni azoktól a bánatoktól, amelyekben nekem volt részem, hogy végül is ezzel okozok neki bánatot, mert érzi, hogy ezeket a dolgokat visszatartom. Nagyon sokan vannak az emigránsok között olyanok, akik nem akarnak mesélni a gyerekeiknek arról a világról, amit otthagytak. A gyerekekben pedig gyakran annál inkább felébred az a vágy, hogy visszamenjenek szüleik szülőföldjére, és megpróbálják megérteni, mi az, ami annyira fáj nekik, hogy nem akarnak beszélni róla. Hiába, a tudattalan világa generációról generációra átadódik, azt nem lehet visszatartani.

– Saját praxisában, a legkülönbözőbb páciensek analízise során gyakran fordul elő, hogy a problémáik gyökerét a szomorú gyerekkorban találja meg?

– Minden ember teljesen egyedi, mint a hópehelyek, amelyek mind más és más kristályszerkezetűek. Ez a tudattalan dologgal való munka során még inkább látható. Sok emberben megtalálom a szomorú gyereket, talán azért is, mert én erre különösen fogékony vagyok. Nem minden analitikus jut el ideig, mert az emberek ezzel kapcsolatban fejtik ki a legnagyobb ellenállást. Nem akarják újra átélni a gyerekkori szenvedéseket. Ez a probléma az analízisben, hogy mennyire lehet ezt a zónát elérni és ökonómiailag átdolgozni. A belső dolgok elrendezését ugyanis tekinthetjük egyfajta befektetésnek is. Voltak olyan pácienseim, akikben ez fantasztikus módon megváltozott az analízis révén, de vannak, akikkel ezt nem lehet megcsinálni. Mondjuk, egy ember gyerekkorában nagyon szenvedett valami miatt, de akkor nem értette meg, hogy mi az a tragédia, ami ezt okozza, és bezárta egy dobozba magában, nagyon mélyen. Én pedig próbálok megbeszélni vele, hogy ezt a bezárt részt most együtt fogjuk kinyitni, ő már nem az a gyerek, aki annyira fél azoktól a dolgoktól, hanem már felnőtt, és most már meg lehet nézni. És lassan fogjuk megnézni, hogy ne fájjon annyira, és úgy, hogy ne vesszen el benne, ne haljon bele.

– Analízist csak anyanyelven lehet igazán jól csinálni?

– Én az analízisemet franciául fejeztem be, mert a végén egy francia analitikussal dolgoztam. Ugyanis amikor a könyvemet kezdtem írni, akkor egy új analízist csináltam. Freud is azt mondta, hogy ha az ember analitikusként dolgozik, akkor időről időre ki kell tisztítania magát, és azt javasolta, hogy az analitikus ötvenként dolgozzon kicsit valaki mással is. Ez a könyv oly sok nehéz részt nyitott ki bennem, hogy elhatároztam, hogy közben magamon is dolgozom. És ezt egy franciával csináltam.

– *Miért?*

– Mert konkrétan volt egy ember, akivel szerettem volna dolgozni, és már nem kellett annyira a magyar. Akkor a magyar nyelv már valamiféle ellenállást váltott volna ki belőlem. Ez egy ilyen dialektikus dolog: először abszolút szükségem volt arra, hogy magyarul beszéljek, aztán viszont átfordult, mert úgy gondoltam, túl könnyű az, hogy mindketten emigránsok vagyunk, és egy közös titkos nyelvet beszélünk, amelyen sok mindent már ki sem kell mondani, annyira jól értjük egymást.

– *És az baj, hogy nem mondja ki, ugye? Mert hiszen ez a dolog lényege.*

– Persze.

– *Honnan indultak el a francia analitikussal? Előlről kellett kezdeni?*

– Nem, az egész más volt. Néha magyarul mondtam valamit, ami pontosabb volt úgy, és ő próbálta megérteni. Hogy is magyarázzam? Lehet, hogy a francia már a felnőtt nyelvem volt, a magyar pedig a gyerekkori nyelvem maradt. És én ennek nagyon örülök, mert kiváltságnak érzem, hogy megtartottam az anyanyelvemet. Az anyanyelv sokkal közelebb van a tudattalan dolgokhoz. Engem nagyon érdekel ez a kérdés, szeretnék is egy kutatást végezni arról, hogy mit ad át az anya a gyerekeknek a legelső szavakon keresztül. Én ezeket a szavakat úgy tartottam meg, azzal az érzésvilággal, amivel a gyerekek. És más nyelvekben nőttem fel.

– *A könyve előszavában az olvasható, hogy a legbensőségesebb nyelvén írta ezt a könyvet. De hát franciául írta, nem?*

– Franciául írtam, de azt hiszem, mégis magyarul írtam. Mikor magyar könyveket olvasok, úgy érzem – bár még nem tudom pontosan –, hogy van a magyar írásnak egyfajta sajátos ritmusa, ami majdnem zene. Azt hiszem, én ezzel a zenével írtam a könyvet – franciául. Érdekes módon az emberek nagyon jól reagáltak erre. Sokan írtak nekem, eljöttek hozzám, hogy elmondják, mit jelentett számukra ez a könyv – szóval Franciaországban nagy sikere volt, vagy harmincezer példányt eladtak belőle. Valahogy úgy működik ez a könyv, mint egy eszköz, amely segít eljutni a tudattalanhoz.

– *A francia olvasók tehát ráéreztek erre a magyar ritmusra?*

– Nem tudják, hogy ez magyar, de azt mondják, egészen másképp írok, mint más analitikusok. Nem intellektuális nyelven. Én nagyon vigyáztam arra, hogy ne legyenek benne szakkifejezések: még a depresszió szót sem írom le, helyette szomorú gyerekről beszélek. Olyanfajta írást találtam magamnak, amit még sohasem használtam. Pedig írtam már könyveket, de azok mind szakkönyvek voltak. A végén rájöttem, hogy ezt az anyanyelvemen írtam, még akkor is, ha franciául írtam.

– *Eloolvasta a könyv magyar fordítását?*

– Igen, de én elég nehezen olvasok magyarul. Hangosan kell olvasnom ahhoz, hogy megértsem. Furcsa, ugye?

– *Szerintem érthető, hiszen sohasem járt magyar iskolába.*

– Mindenesetre nagyon szépnek találtam, és nagyon megható volt magyarul olvasni. Így szinte túl közel van hozzám.

– *De a sajátjának érezte a magyar szöveget?*

– Érdekes, erre sose gondoltam. Mintha egyszerre lenne közelebb és messzebb. C'est à la fois une langue intime et une langue étrangère. (Egyszerre az én intim, belső nyelvem és egy idegen nyelv.)

– *Meg tudná fogalmazni, hogy mitől idegen?*

– Attól, hogy sok olyan szó van benne, amit nem ismerek. Mert a magyar írott nyelvet ismerem a legkevésbé. Ez a gyerekkori nyelvem, úgyhogy komplikált szavakat nem ismerek. És azért vannak benne ilyenek, amelyek nem az én szavaim. Pontosabban az én szavaim franciául vagy angolul, de nem magyarul. Ha itt nőttek volna fel, ez az én nyelvem lenne. De mert nem itt nőttek fel, ez számomra fordítás egy másik nyelvből, miközben valahol mélyen mégis az én nyelvem.

Az interjút készítette Aradi Péter